

Diskurzusjelölők korpuszalapú vizsgálata a *de viszont-tal* és a *hát-tal* kapcsolatos nyelvi babonák kapcsán

ERDEI TAMÁS

SZTE Juhász Gyula Pedagógusképző Kar Magyar és Alkalmazott

Nyelvészeti Tanszék

erdeit@jgypk.szte.hu

A magyar közoktatásban, elsősorban – de nem csak – a magyar-órákon ma is elhangzik, hogy „nincs olyan, hogy *de viszont*”, illetve, hogy „*háttal* nem kezdünk mondatot”. Jelen előadásban utalok rá, hogy ezt a két megbélyegzett kifejezést mi célból használják a beszélők: diskurzusjelölőként a pragmatika szintjén attitűdöket fejeznek ki, és a diskurzus irányításában vesznek részt. Ennek megfelelően mind a *de viszont*, mind a *hát* számos funkcióval bír, ezeket a téma magyar nyelvű szakirodalma alapján ismertetem. A *de viszont* (ebben az egybeírt formában) 2014-ben a következő funkciók megjelölésével került be a Magyar nyelv nagyszótárába: a várákosnak, elvárásnak nem megfelelő kijelentést vezet be; a nem várt következményt emeli ki; az egymást nem korlátozó kijelentéseket kapcsolja össze szembeállító ellentétes viszonyban, valamint hozzátoldó vagy fokozó kapcsolatos viszonyt is jelöl. A *hát* (mondatkezdő és a nem mondatkezdő pozícióban egyaránt) legtipikusabban bizonytalanságot, hezitációt, gondolkodást fejez ki; de alkalmazzák udvariassági stratégiaként; kérdések és felszólítások nyomatékosítására; válaszelölőként; értékelő és érzelmi többlettartalom kifejezésére; fordulat, magyarázkodás vagy önjavítás jelzésére; megnyilatkozások összekötésére is.

Részben a szakirodalom, részben korpuszokban lefuttatott keresések alapján mutatom meg, hogy a *de viszont* és a *háttal* kezdett mondat több száz éve a magyar nyelvhasználat része, a nyelvhelyességi hibaként való feltüntetésük ellenben csupán néhány évtizedes múltra tekint vissza. A Magyar Nemzeti Szövegtárból mindkettőre nagyszámú példa található, és a gyakoriságok elemzése alapján megállapítható, hogy – mint a diskurzusjelölők általában – leginkább a beszélt nyelvben jelennek meg. A Magyar Történeti Szövegtárból jól adatható azonban az is, hogy a magyar irodalmi kánon szinte minden tagja használja ezeket műveiben. Továbbá ezen korpusz alapján ábrázolom diakrón eloszlásukat az újmagyar korban. Végül egy másik diakrón korpuszból, a Történeti Magánéleti Korpuszból adok példákat arra, hogy az évszázadok során az ország szellemi elitje – köztük a legműveltebb főnemesekkel és

egyházi személyekkel – is használta a tárgyalt kifejezéseket. A két diakrón korpuszból és a magyar nyelvű munkákból az is kiderül, hogy a beszélt nyelven túl mindig is alkalmazták őket magánlevelekben, bírósági jegyzőkönyvekben, valamint tudományos (köztük nyelvészeti) és szakmai szövegekben is.

Kulcsszavak: *hát, de viszont*, nyelvi babona, korpusz, korpusz-lekérdezés